

مقالات فصلنامه اورمزد در سیویلیکا نمایه میشود.

فصلنامه آموزشی و پژوهشی

ضمیمه شماره‌ی دوم ۴۶، بهار ۱۳۹۸

شاپا: ۱۳۶۴-۲۳۲۲ - ISSN

اورمزد

فصلنامه آموزشی و پژوهشی

ضمیمه شماره ۱، دوم، ۴۶، بهار ۹۸

صاحب امتیاز و مدیر مسؤل:

سهراب سعیدی

سر دبیر: علی سعیدی

مدیر اجرایی و معاون سردبیر: محبوبه اسماعیلی

مدیر هنری و گرافیک: مطهره مریدی

طراح جلد: یونس دهقانی

ویراستار علمی و ادبی: محمد اسماعیلی

حروف چینی روابط عمومی: بی بی رحمت سید موسوی

مدیر داخلی و امور پخش: رقیه جمعه زاده

چاپخانه: نینوا

شاپا: ۱۳۶۴-۲۳۲۲-ISSN

پست الکترونیک:

Ourmozd_literary@yahoo.com

Sohrab_minab@yahoo.com

Web loq :hormozgan Ourmozd. bloq fa. Com

آدرس مجله: میناب، شهرک کوثر زهوکی، کوچه ی عدالت ۲۵، انتهای کوچه، کوچه ترانس،

کوچه بعد از انبار بنیاد مسکن، سعیدی، اورمزد. تلفن: ۰۹۳۳۹۰۱۵۴۵۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه - قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

توجه: فصلنامه اورمزد تصمیم دارد جهت تأمین بخشی از هزینه های خود، هزینه چاپ

مقاله را از ارائه دهندگان مقاله دریافت نماید. شماره کارت فصلنامه اورمزد بانک ملت

۶۱۰۴۳۳۷۹۵۵۸۳۴۶۲۵

هیئت تحریریه و گروه آموزشی و پژوهشی، پژوهشنامه اورمزد

۱. دکتر سعید حسینی، دانشجوی دکترای مدیریت منابع انسانی و رفتار سازمانی
۲. دکتر علی سعیدی؛ کارشناس ارشد مدیریت دولتی و دانشجوی دکتری
۳. دکتر حسین افلاکی فرد، استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، ایران
۴. دکتر مختار ذاکری دکترای فلسفه و تعلیم و تربیت
۵. دکتر سعید عبدالمجید موسوی دکترای روانشناسی عمومی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد بندرعباس
۶. دکتر سمیه غلامی، دکترای روان شناسی تربیتی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر لنگه.
۷. دکتر فوزان امیری، دکترای مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی
۸. دکتر الهام افتخاری، دکترای جغرافیا برنامه ریزی روستایی
۹. دکتر ملیحه درستکار، دکترای مدیریت بازرگانی
۱۰. دکتر فاطمه خشنود، دکترای علوم تربیتی، گرایش برنامه ریزی درسی
۱۱. دکتر میترا آرمان، دکترای زیست شناسی، گرایش گیاهی
۱۲. دکتر سامان سامان منش، دکترای مترجمی زبان، گرایش زبان شناسی همگانی
۱۳. دکتر زهره آزاد فلاح دکترای جغرافیا، برنامه ریزی شهری

اطلاعات مربوط به فصل نامه و شرایط پذیرش مقالات و سایر آثار

پذیرش و قبول مقالات و ترجمه‌ها

مقالات ارائه شده پیشتر در جایی چاپ نشده و همزمان به نشریه دیگر ارائه نشده باشد. مقالات ترجیحاً به صورت تایپ شده همراه با سی دی آن ارائه گردد و یا ایمیل شود. مقاله حداکثر در دوازده صفحه با چکیده انگلیسی با فونت ۱۴ و خط bzar ارائه شود. اطلاعات کتابشناسی در انتهای مقاله و با رعایت موارد زیر به نگارش آید:

الف) ارجاع داخل متن میان دو پراکنش و به صورت (نام خانوادگی؛ سال: صفحه ب) فهرست منابع در پایان مقاله به شکل الفبایی و به صورت: نام خانوادگی نویسنده، نام، سال، نام کتاب، نوب چاپ، نام مترجم، شهر، ناشر. ج) توضیحات متن به شکل زیرنویس و با شماره گذاری در همان صفحه د) استفاده از الفبای فونتیکی در کنار کلماتی که نیاز به آوانویسی دارد. متن مقالات ترجمه شده به ضمیمه متن اصلی الصاق شود.

سایر نکات

مقالات ارسالی باز گردانده نمی شوند، فصلنامه در ویرایش ادبی مقالات آزاد است؛ مقالات چاپ شده در فصلنامه الزاماً دیدگاه دست‌اندرکاران نشریه نمی باشد؛ استفاده از مقالات این فصل نامه با ذکر منبع آزاد است؛ مقالات ارائه شده در هیئت تحریریه بررسی و پس از تایید داوران به چاپ خواهد رسید؛ فصلنامه اورمزد از اساتید، پژوهشگران و نویسندگان حوزه هنر و ادبیات، برای انتشار مقالات پژوهشی دعوت به همکاری می نماید.

و در پایان: فصلنامه اورمزد تصمیم دارد جهت تأمین بخشی از هزینه‌های خود، هزینه چاپ مقاله را از ارائه دهندگان دریافت نماید. شماره حساب فصلنامه اورمزد، ملت کارت ۶۰۳۷۹۹۷۲۸۵۶۴۰۶۱۲

بررسی مباحث برنامه ریزی درسی در آموزش و پرورش

*صادق احمد زاده

چکیده

برنامه ریزی درسی در یک کشور حرکتی بسیار بزرگ محسوب گردیده که باید بر اساس برنامه ریزی درسی یک تابعی است که متغیرهای زیادی در تنظیم و اجرای آن دخالت دارند. این متغیرها گاه می‌توانند یک فرایند مثبت را در پی داشته باشند و گاه در ایجاد یک فرایند منفی تاثیرگذار هستند. از این رو در پژوهش حاضر به بررسی مباحث برنامه ریزی درسی خواهیم پرداخت. روش تحقیق به صورت کتابخوانه ای بوده و منابع مختلف و بروز مورد استفاده قرار گرفته است. اهمیت آموزش ابتدایی و برنامه ریزی درسی و انواع رویکردهای قابل استفاده در برنامه ریزی درسی ابتدایی در تحقیق حاضر ذکر گردیده اند. که در نهایت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد. متغیرهایی که از آنها یاد شد می‌توانند مبنایی برای یک تحول در برنامه ریزی آموزشی در مقاطع مختلف باشند که ضمن بررسی می‌تواند نتایج لازم را در اجرای یک تحول دست یافت. اما اصولاً تحولات برنامه ریزی درسی در سطح میانی و یا اجرایی قابل طرح و اجرا نیست و باید در سطوح کلان به آن پرداخته شود. لذا باید متغیرها هم در این طرح ریزی اهمیت داشته باشند.

واژگان کلیدی: برنامه ریزی درسی، آموزش و پرورش.

* کارشناس ارشد علوم اجتماعی گرایش جامعه‌شناسی

S.ahmadzadeh. @yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۸/۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۲۳

مقدمه

تعلیم و تربیت با شناخت و کشف استعدادها، علایق و نیازهای فرد و پرورش آنها و حرکت در راستای رشد همه جانبه، زمینه زیست موفق و کارآمد فرد را فراهم می آورد. برنامه درسی در معنای گسترده خود، به همه تجارب یادگیری فراگیران چه در داخل و چه در خارج از مدرسه اشاره دارد. برنامه های درسی را می توان به عنوان اساس و خمیرمایه آموزش و پرورش تصور نمود. اگر این مقوله ساز و کار درستی نداشته باشد و برنامه ریزی و هدایتی معقولانه نشود، پیکره آموزش و پرورش اثربخشی خود را از دست خواهد داد. توجه بدین نکته ضروری است که با گسترش علم و فناوری و پیشرفت جوامع انسانی و تغییر و تحولات منتج از آن، مسائل و نیازهای تازه ای به وجود می آید که نیاز به بررسی و پژوهش را ضروری می سازد. (رودی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۷). در تعریف برنامه ریزی درسی به عنوان یک قلمرو مطالعاتی؛ نظریه پردازان، این حوزه را قلمرو می دانند که مانند هر قلمرو علمی دیگر ابعاد، موضوعات، وسعت مفهومی یا ساختار محتوایی خاصی دارد. در این رابطه بین نظریه پردازان مختلف اتفاق نظر وجود ندارد تا جایی که گولدمن معتقد است که در معنای قلمرو معرفتی از برنامه درسی درباره چیستی این قلمرو یعنی موضوع آن، دامنه موضوعی و مفهومی یا ساختار محتوایی آن با مشکل مواجه هستیم. صاحب نظران مختلف حوزه هایی چون مبانی برنامه درسی، طراحی برنامه درسی، ساخت برنامه درسی، تدوین، اجرا، مهندسی اصلاح برنامه درسی و... را به عنوان قلمروهای معرفتی حوزه برنامه ریزی درسی برشمرده اند (فتحی، ۱۳۸۶). قلمروهای برنامه درسی مربوط به مسائل و سوالاتی هستند که در حوزه مطالعاتی رشته برنامه درسی مورد بحث و تبیین قرار می گیرند. در سالهای اخیر تعداد فراگیرانی که به منظور افزایش و بهبود سطح یادگیری خود به موسسات و مراکز آموزشی مختلف رجوع می کنند به صورت چشمگیری در حال افزایش است. تلاش برای بهتر و بیشتر شدن سطح یادگیری به منظور پشت سر گذاشتن آزمون و مراحل مختلف تحصیلی مهم ترین هدف این افراد می باشد (مهرمحمدی، ۱۳۸۸).

مدیران آموزش و پرورش و مربیان در مراکز آموزشی در بیاری از مواقع نیاز به دریافت مشاوره تخصصی در زمینه برنامه درسی دارند در صورتی که مرجعی نیست که این

مشورت و راهنمایی را به آنان ارائه دهد و این کمبود بعضاً موجب آسیب و زیان به جریان تعلیم و تربیت می گردد. لاندگرین (۱۹۷۲) بر لزوم هماهنگی بین محتوا و روشهای تدریس اشاره می کند و عنوان می دارد که به منظور بهبود سطح یادگیری و اثربخشی آموزش، برنامه درسی بین این دو عنصر هماهنگی و تناسب برقرار نماید. از این رو برای حل مسائل مذکور و پاسخ دادن به تقاضاهایی که در جامعه آموزشی کشور وجود دارد بایستی یک پل ارتباطی بین برنامه درسی و مشاوره تحصیلی ایجاد شود. به نظر می رسد این وظیفه یکی از وظایف و مسئولیت های حوزه برنامه درسی است که مورد غفلت واقع شده است و بایستی به عنوان «مشاوره برنامه درسی» تبیین و بازنمایی گردد. از این رو در راستای این پژوهش حاضر به بررسی مباحث برنامه ریزی درسی خواهیم پرداخت.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر به شیوه توصیفی-تحلیلی و برگرفته از منابع و اسناد کتابخانه ای معتبر می باشد در این راستا مقالات و کتاب ها و اسناد منتشر شده داخلی و خارجی در رابطه به برنامه ریزی درسی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. در این نوشتار پژوهشگر در پی آن است تا از طریق بررسی مبانی نظری و ادبیات موجود، به مفهوم پردازی، تبیین و بازنمایی ابعاد مختلف برنامه ریزی درسی بپردازد.

پیشینه پژوهش

پژوهشی توسط موسی پور (۱۳۸۷)، تحت عنوان برنامه ریزی درسی در ایران معاصر انجام شد. نتایج نشان داد برنامه ریزی درسی با مفاهیم متفاوتی از جمله به مثابه یک عمل، به مثابه یک نظام، به مثابه یک رشته، به مثابه یک دانش و به مثابه یک حرفه مطرح شده است. هر یک از این مفاهیم، نگاهی از یک منظر محسوب می شوند که محدود شدن به آن می تواند مغالطه ای جدی را شکل دهد. در بستر تاریخی، این معانی به شکل متوالی متولد شده اند و این توالی نشانه ای از بلوغ انسانی محسوب می شود. از سوی دیگر، تعیین دقیق دوره معاصر در بررسیهای تاریخی با دشواریهایی مواجه است؛ هرچند در بررسی

تعلیم و تربیت نوین ایران، تاسیس دارالفنون را می‌توان نقطه عطف به حساب آورد و از شکل‌گیری سلطنت قاجار تاکنون را دوره معاصر خواند. جستجو در این دوره زمانی نشان می‌دهد که آشنایی ایرانیان با اروپا زمینه توجه آنان به تعلیم و تربیت نوین و تاسیس مدارس جدید را پدید آورد که در آنها، برنامه و برنامه‌ریزی درسی نقش محوری ایفا می‌کرد. در همین ارتباط، گرایش دولت به نظارت بر نظام تربیتی و پذیرش مسئولیت در این زمینه به همراه توجه به نقش آموزش و پرورش در شکل‌دهی به ارزشهای اجتماعی، سبب شد تا در تنظیم سازمان آموزش و پرورش، نظام برنامه‌ریزی درسی نیز لحاظ شود.

پژوهشی توسط مهرمحمدی (۱۳۸۶)، تحت عنوان مدیریت هم‌زمان مدارج تمرکز زدایی در نظام برنامه‌ریزی درسی انجام شد. نتایج نشان داد مدیریت هم‌زمان مدارج تمرکز زدایی در نظام برنامه‌ریزی درسی (دکتر محمود مهرمحمدی) نگاه "دوالیستی" یا صفر و یک به موضوعات و مسائل حوزه تعلیم و تربیت، که پیچیدگی‌های خاصی دارد، وافی به مقصود نیست. تاریخ اندیشه‌های تربیتی نیز از حقانیت این گزاره حکایت می‌کند. یکی از بحث‌های جدی در اکثر نظام‌های تعلیم و تربیت دنیا، مسئله تمرکزگرایی یا تمرکز زدایی در نظام‌های برنامه‌ریزی درسی است که پیچیدگی مورد اشاره شامل حال این موضوع نیز می‌شود. متأسفانه اکثر پردازش‌های انجام گرفته یا راه‌حل‌های ارائه شده در این زمینه، بر انگاره‌های دوالیستی متکی است و شاید به همین دلیل، در عمل راه‌گشای نظام‌های تعلیم و تربیت نبوده است. با الهام از این کاستی مزمن، تلاش شده است ابتدا سطوح گوناگون آزادسازی تصمیم‌گیری درباره برنامه‌های درسی شناسایی و سپس مدیریت هم‌زمان مدارج یا سطوح تمرکز زدایی، در حکم راه‌حل جایگزین، تبیین و تشریح شود. حاصل بحث، مدلی برای مدیریت نظام برنامه‌ریزی درسی است که با عنوان "مدل هسته‌ای" یا "مدل آشوبناک" از آن نام برده شده است. در پایان، مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهای اجرایی ارائه شده که زمینه‌ساز تحقق این مدل است.

پژوهشی توسط موسی پور (۱۳۷۱)، تحت عنوان بایدها و نبایدها در نظام برنامه‌ریزی درسی ایران انجام شد. نتایج نشان داد. ویژگیهای «نظام مطلوب» برنامه‌ریزی درسی در

ایران ویژگیهای ذیل که به ترتیب اهمیت (براساس میزان فراوانی موافقین) به عنوان خاصیتی که بایستی در نظام مطلوب موجود باشند مطرح شده‌اند: - شرکت معلم در روند تهیه برنامه (۱۰۰ درصد) - پرهیز از تاکید بر حفظیات در ارزشیابی دانش آموزان (۱۰۰ درصد) - توجه به نیازهای خاص هر محل در انتخاب برنامه‌های درسی (۹۵ درصد) - تعیین نوع روش ارزشیابی دانش آموزان از طرف مقامات محلی (۹۵ درصد) - محدود نکردن وظیفه معلم در تدریس کتب درسی (۹۵ درصد) - آزاد بودن مقامات محلی در تعیین شروع سال تحصیلی (۸۶ درصد) - آزاد بودن معلم در انتخاب اهداف جزئی برنامه‌های درسی (۸۵ درصد) - شرت اولیاء در روند تهیه برنامه‌های درسی (۸۰ درصد) - انتخاب محتوای برنامه‌های درسی از طرف مقامات محلی (۸۰ درصد) - عدم اجبار در استفاده از کتب متحد الشکل تهیه شده در مرکز (۸۰ درصد) - آزادی معلم در انتخاب نوع روش ارزشیابی دانش آموزان (۷۵ درصد) - آزادی معلم در انتخاب روش تدریس خود در هر موقعیت (۷۵ درصد) - توجه به نیازهای عام کشور در انتخاب برنامه‌های درسی (۷۰ درصد) ، می باشد.

ادبیات موضوع

برنامه ریزی

برنامه ریزی در یک تعریف ساده عبارت است از آمادگی برای آینده. آکوف (۱۹۶۹) برنامه ریزی را عبارت از تصور آینده ای مطلوب و وسیله عملی دستیابی به آن می داند عبداللهی (۱۳۹۰) برنامه ریزی را فرآیند پیش بینی و جهت دهی به منابع انسانی، مالی و مادی به منظور آمادگی و رسیدن به اهداف مشخصی در آینده است.

برنامه ریزی درسی

از نظر ریشه لغوی، این واژه از کلمه لاتینی *Curere* به معنای دوره یا راهی که باید طی شود گرفته شده است این تصور بر مسیر یا موانع و وظایفی دلالت می کند. که هر

فرد بر آنها غلبه می کند و باید هدف هایی از آنها منتج شود یعنی مقوله هایی که آغاز و انجالی دارند. برنامه ریزی درسی فرآیندی است که به برنامه درسی می انجامد. به بارت دیگر برای تهیه برنامه درسی باید مجموعه ای از تصمیمات را اتخاذ کنیم، این تصمیمات که از نیازسنجی آغاز می شود و با ارزشیابی به نقطه نسبی اطمینان بخش می رسند برنامه ریزی درسی نام دارند. همچنین می توان که برنامه ریزی درسی به طراحی فرصتها، فعالیت ها و تجارب یادگیری اطلاق می شود.

برنامه ریزی درسی، فرایند انتقال و تبدیل تصورات، آمال و باورهای تربیتی در قالب برنامه هایی است که به طور مؤثر موجب تحقق تصورات مورد نظر از طریق انجام این فرایند میگردد. آنچه برای ما با ارزشمند است و به دنبال آن هستیم اغلب با تناقضات زیادی همراه هستند "حتی درون محیط آموزشی و تحصیلی". برنامه ریزی درسی در بافت تربیتی، فرایندی است که به دنبال تحقق ناگفتهای معینی است. یکی از گروههایی که دائم ادر این فرآیند درگیرند، معلمان میباشند. (Farmahini, ۲۰۰۸). معلمان به ناچار با طیف وسیعی از گزینه هایی که میتوانند در انتخاب، تاکید و زمان بندی رویدادهای برنامه درسی بکار گیرند، مواجه هستند. حتی زمانی که از آنها انتظار می رود از کتابها یا راهنماهای خاصی که در آنها فعالیتها و محتوا از قبل مشخص شده است، پیروی نمایند، باز هم آنان در مورد چگونگی استفاده از مواد درسی مذکور و نیز شیوههای مورد استفاده دارای قدرت تأثیر و تصمیم هستند. البته، این تصمیمات مربوط به برنامه درسی بوده و انواع، فرصت های یادگیری و تجربه کودکان را تحت تأثیر قرار می دهد (Seels, ۲۰۰۱). منابع انسانی کلید توسعه هر جامعه ای به شمار می آیند. هر اندازه برنامه ریزی برای آموزش نظامدارتر باشد، بهره برداری از پتانسیل نیروی انسانی بهتر خواهد بود. بهره برداری درسی که تمهید و ابزاری برای تدوین نظامدار برنامه درسی است، به متخصصان نظام آموزش و پرورش در پرورش نیروی انسانی کارآمد کمک میکند. برنامه های درسی نظامدار آموزش و پرورش به دست اندرکاران کمک میکند تا بتوانند ضمن ارزشیابی و نظارت کافی به جریان اجرای برنامه های آموزشی، در حفظ، اصلاح و پرورش آن بکوشند (Zahra., et al., ۲۰۱۰).

اثربخشترین زمان در برنامه ریزی درسی، وقتی است که "نیازی" برای برآوردن وجود دارد. روشن است که هر برنامه ریزی برای رفع نیازی صورت میگیرد. نیازها صورتهای گوناگونی دارند. نیازهایی را که معلمان برای برآوردن آنها برنامه ریزی میکنند، نیازهایی هستند که باید بصورت روزانه برآورده شوند. به سخن ساده تر در قالب نیازهای مشخص، اهدافی در نظر گرفته میشود. همچنین در قالب کتابهای درسی اهدافی طرح شده است که دانش آموزان در هر جلسه یا در طی چند جلسه به برخی از آنها دست میابند و بدین ترتیب در پایان دوره درسی، پاره ای از این نیازها برآورده میشود. برنامه ریزی درسی شامل سازماندهی یک سلسله فعالیتهای یاددهی و یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرندهها و ارزشیابی میزان تحقق این تغییرات است. بنابراین فرایند برنامه ریزی درسی شامل سازماندهی فعالیتهای ارزشیابی میباشد و هدف آن ایجاد تغییرات مطلوب و محور آن یادگیرنده است (Chief, 2005).

برنامه ریزی درسی یکی از راهبردهای فراشناختی است که شامل تعیین هدف برای یادگیری و مطالعه، پیش بینی زمان لازم برای مطالعه، تعیین سرعت مناسب مطالعه، تحلیل چگونگی برخورد با موضوع یادگیری و انتخاب راهبردهای یادگیری مفید است. پیشرفت تحصیلی به معنای محصول نهایی فرایند یادگیری فعال است که با کمک آموزش و فعالیتهای تربیتی انجام می گیرد (Deryakulu, 2012).

شکست و توفیق هر برنامه درسی در تأمین نیازهای آموزشی جامعه در حوزه مطالعاتی مربوطه را میتوان تا حد زیادی به رویکرد حاکم بر آن نسبت داد. البته در این میان نقش معلم، علائق و باورهای او و هم چنین توانمندی علمی و خلاقیت و هنرمندی وی را نباید نادیده گرفت (Tellado et al., 2012).

اهمیت دوره ابتدایی در جهت رشد و شکوفایی استعداد دانش آموزان تا این اندازه اهمیت دارد که در تعریف نظام نام گرفته است. به دلیل این اهمیت و نقشی که معلمان و مدیران این مقطع تحصیلی "اساس" جدید آموزشی به دوره در رشد تربیتی و آموزشی دانش آموزان به عهده دارند تا دوره های تحصیلی آینده شکل بگیرد؛ لازم است کارکردهای مهم این دوره از نگاه فعالیت آموزشی و پرورشی شناخته شود تا جایگاه

فعالیت مدیران و معلمان مجال بررسی پیدا کند. از جمله کارکردهای مهم مقطع تحصیلی ابتدایی میتوان به رشد ارزشها در کودکان، رشد اجتماعی و رشد عقلانی آنها در دوره ابتدایی اشاره کرد. بهترین نوع این ارزیابی، ارزیابی درونی در داخل خود دوره ششم ابتدایی است. تا با نظرات مربیان و معلمان این دوره و دانش آموزان مشغول به درس در دوره ششم بتوان نقاط ضعف آن را تصحیح و نقاط قوت آن را قدرت بخشید، لذا هدف از این مطالعه ارزیابی درونی برنامه های درسی در مقطع ششم ابتدایی در مدارس ابتدایی ناحیه یک شهرستان ارومیه است تا بتوان با این نوع ارزیابی برنامه های درسی مورد نیاز در این دوره جدید تحصیلی را منطبق بر نیاز علمی و آموزشی کودکان تدوین نمود، تا موجبات پیشرفت هر چه بیشتر آنها را فراهم آورد (Chief, 2005).

ویژگی های برنامه ریزی درسی

- برنامه ریزی درسی ماهیت علمی و عملی دارد.
- برنامه ریزی درسی فرایندی است.
- برنامه ریزی درسی کارجمعی است
- برنامه ریزی درسی تداوم دارد.
- برنامه درسی پژوهش محور است.
- برنامه درسی به دوره تحصیلی و ماه درسی وابسته است.

شرایط اجرای برنامه ریزی درسی

- ۱- ایجاد شبکه های انتقال و توزیع برنامه: تهیه و توزیع به موقع و کافی کتاب های درسی، راهنمای معلم، مواد و تجهیزات لازم، دستورالعمل و آیین نامه های اجرایی.
- ۲- آموزش ضمن خدمت معلمان: لازمه اجرای هر برنامه درسی جدید بازآموزی معلمان است.

۳- تربیت معلم برای برنامه ریزی درسی: ارتباط مستمر با مراکز تربیت معلم و دانشگاه ها جهت اعلام نیازهای برنامه ریزی درسی و همچنین کمک به بهبود کیفیت برنامه های این مراکز.

۴- توجیه مسئولان: مسئولان اداری، مدیران و بازرسان مدارس باید از تصمیم گیری های لازم در خصوص تغییرات برنامه درسی مدارس مطلع شوند. تا در تامین ساختار، منابع، مواد و تجهیزات پیش بینی و حمایت های لازم را از مدارس به عمل آورند.

۵- شکل و محتوای امتحانات: امتحانات باید متناسب با نظام آموزشی باشد و به اصلاح آن کمک کند

ارتباط میان برنامه ریزی توسعه، آموزشی و برنامه ریزی درسی

برنامه ریزان توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی (انتظارات اجتماعی، آرمانهای دینی و فرهنگی و نیازهای بخش های اقتصادی به نیروی انسانی ماهر را برای یک برهه زمانی خاص و در قالب یک برنامه مطرح می کند).

-برنامه ریزان آموزشی (اهداف آموزشی و خط مشی ها و منابع انسانی و مادی).

-برنامه ریزان درسی (با الهام از این انتظارات، آرمانها و نیازهای جامعه با توجه به اهداف نظام آموزش و پرورش به تدوین و ارائه دانش ها و مهارت ها و نگرش ها اقدام می کنند).

عناصر برنامه درسی

منظور از عناصر برنامه درسی مولفه های مهمی است که در فرآیند یادگیری تاثیر گذارند این عناصر عبارتند از:

۱-هدف

بدون این عنصر جریان یادگیری باعث رشد جهت دار یادگیرنده نمی شود. هدف بقدری در برنامه درسی اهمیت دارد که بدون آن در هیچ یک از مراحل برنامه ریزی درسی نمی توان تصمیمی گرفت.

۲-محتوی:

بدون تردید باید چیزی به یادگیرنده آموخت تا او به هدف خود برسد. اصولاً بدون داشتن محتوای مناسب، یادگیری قابل تصور نیست زیرا کارآیی و اثربخشی یادگیری تا حد زیادی به نوع محتوی بستگی دارد.

۳-روش:

محتوی هر قدر هم مناسب و مهم باشد، بدون آموزش در وجود یادگیرنده به رفتار تبئیل نمی شود از طریق روش، مفاهیم فهمیده، مهارت ها کیب و ارزش ها درونی می شوند، بر این اساس هر قدر روش ها مناسب تر باشند یادگیری موثرتر خواهد بود.

۴-ارزشیابی

بی اطلاعی برنامه ریز، معلم و یادگیرنده از وضع و نتیجه یادگیری از جمله کاستی ها و آسیب های نظام برنامه ریزی درسی است. در حالی که اطلاع از میزان تحقق و یا عدم تحقق هدف های یادگیری، آاهی از مسائل و مشکلات فرآیند یادگیری و همچنین کسب اطلاع از قوت ها و جنبه های مثبت این فرایند از لوازم اصلی یادگیری اند که از طریق ارزشیابی به دست می آیند.

مراحل برنامه ریزی آموزشی و درسی

تشخیص نیازها: نیازسنجی

نیاز (need): عبارت است از خواست یا ترجیحات افراد و یا آنچه برای افراد یا اهمیت و مهم تلقی می شود.

بنابراین نیازهای برنامه درسی عبارت است از ضرورت های برگرفته از فاصله تا وضع مطلوب که با توجه به نیازها و علائق فراگیرنده و مسائل اجتماعی موجود قابلیت تامین به دست آورده اند.

نیازسنجی (need assessment): عبارت است از فرآیند مطالعه و شناخت ماهیت فرد، جامعه و رشته علمی به قصد تشخیص ضرورت های تربیتی.

منابع گردآوری اطلاعات نیازسنجی برای تشخیص نیاز باید اطلاعاتی گردآوری کرد. هر قدر منابع مطمئن تر و مناسب تری انتخاب شوند به همان اندازه می توان اطمینان بیشتری به اطلاعات داشت با توجه به تعریف و مفهوم نیاز منابع زیر در نیازسنجی قابل مطالعه اند.

۱- مطالعه وضع مطلوب

-هدف های سطوح بالاتر

-دیدگاه های مدیران و سیاست گذاران

-تجارب سایر کشورها

-صاحب نظران حوزه برنامه ریزی درسی

-ماهیت یادگیرنده.

۲- مطالعه وضع موجود

وقتی وضع مطلوب مشخص شد وضع موجود بررسی می شود. این بررسی باید شاخص ها را از وضع مطلوب گرفت در غیر اینصورت نخواهیم توانست دانش آموزان را به هدف های یادگیری مطلوب برسانیم.

ضرورت سازماندهی برنامه درسی

۱- عوامی و مولفه های یادگیری از قبیل نظام ارزشیابی، آموزش ضمن خدمت و سایی کمک آموزشی و مواد آموزشی باید در یک طرح منسجم نظام پیدا کنند تحقق هدف های برنامه درسی یكدیگر را تقویت کنند. این امر مهم و ضروری از سازماندهی قابی تحقیق است.

تغییرات مهم در رفتار آدمی به طور ناگهانی در خلال یک جلسه با یک روز این افتد. برای آنکه فعالیت های یادگیری بتواند اصلی قاطعی داشته باشد، باید آن را به نحوی کرد که هر کدام دیگری را تقویت نماید. براین اساس، در تنظیم برنامه های درسی ما سازمان دادن تجارب یادگیری اهمیت خاصی دارد، زیرا کارایی تدریس و درجه و نوع تغییرات مهم در یادگیرنده بدان وابسته است (تقی پور ظهیر، ۱۳۸۶).

راهردهای یاددهی - یادگیری برنامه درسی

با تعیین راهبردهای یاددهی - یادگیری تصمیم گیری های برنامه ریزان به اجرا نزدیک می شود. هر چند نمی توان به طور دقیق و کامی برای تدریس مطلوب یک برنامه درسی تعیین تکلیف کرد، ولی این مرحله از تصمیم گیری هر قدر دقیق تر و اصولی تر انجام گیرد، اجرای برنامه ها به شرایط مطلوب نزدیک می شود. در این مرحله معلمان نقش موثرتری باید ایفا کنند چون مجری روش های تدریس در کلاس هستند و بین تصمیم گیری برنامه ریزان و معلمان باید ارتباط معنا دار و ثمربخش ایجاد شود. در این ارتباط سه حالت می توان در نظر گرفت:

۱) برنامه ریزان اصول و روش های تدریس برنامه را به طور کامی تعیین می کنند و معلمان فقط مجری روش های تدریس هستند.

۲) برنامه ریزان درسی در مورد نحوه تدریس دخالت کمتری می کنند و میدان عمل بیشتری برای معلمان فراهم می سازند.

۳) معلمان برنامه ریزان درسی هستند و همه مراحل طراحی آموزشی و برنامه ریزی و تدریس را به تنهایی انجام دهند (Tellado et al., ۲۰۱۲).

نتیجه گیری

رویکرد فلسفی حاکم بر برنامه ریزی درسی ایران رویکردی رفتار گرایانه است. رویکرد فلسفی برنامه درسی بر همه عناصر آن غالب است. امکان اصلاحات آموزشی در چارچوب این رویکرد وجود دارد. واقعیت این است که با یک تغییر در مقیاس ارزشیابی نمیتوان توقع رشد همه جانبه شخصیت کودک را داشت. اما اگر صادق باشیم بیاد تمام توان و آبروی خود را صرف اصلاح برنامه درسی به صورتی سیستماتیک کنیم. مطالعات فراوانی پیرامون آموزش در مقطع ابتدایی انجام شده که با توجه به اهمیت دوره ابتدایی در رشد و شکوفایی استعداد دانش آموزان توجه هر چه بیشتر به شیوه آموزش و برنامه ریزی در این مقطع را ضروری میسازد. با توجه به اهمیت و نقشی که معلمشان ومدیران این مقطع تحصیلی به عهده دارند تا دورههای تحصیلی آینده شکل بگیرد؛ از این رو؛ لازم است کارکردهای مهم این دوره از نگاه فعالیت آموزش و پژوهشی شناخته شود و شیوه برنامه ریزی درسی در آن بررسی شود. مطالعات انجام شده حاکی از آن است که برنامه ریزی درسی بر یادگیری دانش آموزان نقش مثبتی داشته و منجر به بهبود و تسریع امر یادگیری در دانش آموزان مقطع ابتدایی می شود. با برنامه ریزی صحیح درسی و بهره گیری از سیستم آموزشی درست میتوان علاوه بر بهبود در یادگیری دانش آموزان، شاهد پیشرفت تحصیلی در این مقطع شد که خود منجر به قوی شدن پایه تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی شده و شاهد موفقیت و پیشرفت هر چه بیشتر دانش آموزان در مقاطع بالاتر خواهیم بود.

منابع

تقی پور ظهیر، علی (۱۳۸۶) مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی، تهران، انتشارات آگاه، چاپ بیست و پنجم.

موسوی پور، نعت الله؛ (۱۳۷۱)، بایدها و نبایدها در نظام برنامه ریزی درسی ایران؛ مجله: نثر پژوهی ادب فارسی، شماره ۲ (۳۹ - ۶۱).

موسوی پور، نعمت الله؛ (۱۳۸۷)، برنامه ریزی درسی در ایران معاصر، مجله: تعلیم و تربیت « زمستان ۱۳۸۷، دوره جدید - شماره ۹۶، (۸۳ - ۱۲۴).

مهر محمدی، محمود؛ (۱۳۸۶)، مدیریت هم زمان مدارج تمرکز زدایی در نظام برنامه ریزی درسی، مجله: مطالعات برنامه درسی، شماره ۴، (۱ - ۱۶).

Chief, I. (۲۰۰۵). An Evaluation of Curriculum Implementation in Primary Schools ۲۰۰۵ Department of Education and Science. , ۷(۸), ۱۹۷-۱۲۰۱. ISBN ۰-۷۵۵۷-۱۳۷۲-۹.

Deryakulu, D., Buyukozturk, S. & Ozcinar, H. (۲۰۱۲). Predictors of academic achievement of student ICT teachers with different learning styles. International Journal of Human and Social Science, ۵, ۵۶۷-۵۷۳.

Seels, B.B., R.C. Richey (۲۰۰۱); Instructional Technolgh the Definition and Domains of the field;

Tellado, G.S., (۲۰۱۲). An evaluation case: The implementation and evaluation of a problem solving. training program for adolescents. Evaluation and Program Planing, ۷(۲), ۱۷۹-۱۸۸.

Zahra., Z. M; et al. (۲۰۱۰). Guideline model curriculum based on the knowledge of the faculty members of Islamic Azad University of Kerman, the major axes of the curriculum. Journal of Educational Leadership and Management, University of Ghirmsar Branch, Year IV, No. ۴: ۱۲۸-۹۹.